

აგროდაზღვევის პრობლემები საქართველოში

თენგიზ ვერულავა, ნატალია ოზგაიძე

აბსტრაქტი

შესავალი: ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება აგროდაზღვევას. კვლევის მიზანს წარმოადგენდა აგროდაზღვევის შესახებ ფერმერების ცოდნის, სადაზღვევო კომპანიებისადმი მათი ნდობისა და მომავალში დაზღვევით სარგებლობასთან დაკავშირებით ფერმერთა მზაობის შესწავლა.

მეთოდოლოგია: თვისებრივი კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ჩადრმავებული ინტერვიუ ფერმერებთან. **შედეგები:** ფერმერთა უმრავლესობამ (98%) იცის აგროდაზღვევის შესახებ. აგროდაზღვევით სარგებლობს რესპოდენტთა მხოლოდ 40%. დამზღვევთა უმრავლესობა კმაყოფილია აგროდაზღვევით (80%). ფერმერთა 60% მომავალშიც აპირებს აგროდაზღვევით სარგებლობას. თუმცა დიდი ნაწილი აღნიშნავს, რომ ეს იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო პროგრამა კვლავ გაგრძელდება და დაზღვეულები მიიღებენ ზარალის ანაზღაურებას. ფერმერები აგროდაზღვევით უკმაყოფილობის უმთავრეს მიზეზად ასახელებენ დაბალ ნდობის ფაქტორს, სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობების შესახებ ნაკლებ ინფორმირებულობას.

დისკუსია, რეკომენდაციები: აგროდაზღვევის მიმართ უნდობლობის აღმოსაფხვრელად მიზანშეწონილია სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობების შესახებ დამზღვევთა (ფერმერთა) ინფორმირებულობის ამაღლება. სადაზღვევო კომპანიებსა და დამზღვევებს შორის არსებული სადაო საკითხების არსებობისას მიზანშეწონილია მედიაციის სამსახურის ამოქმედება, რომელიც შეძლებს დაიცვას დამზღვევთა უფლებები. იმის გამო, რომ სხვადასხვა სადაზღვევო კომპანიები სხვადასხვა სადაზღვევო პირობებს სთავაზობენ დამზღვევებს, მიზანშეწონილია ინფორმაციის გამჭვირვალობის ამაღლება, რომ დამზღვევმა მიიღოს სათანადო, ამომწურავი ინფორმაცია სხვადასხვა კომპანიების მიერ შემოთავაზებული სადაზღვევო პირობების შესახებ. იგი ხელს შეუწყობს სადაზღვევო კომპანიებს შორის კონკურენციის ამაღლებას, რაც დადებითად იმოქმედებს დამზღვევის მიერ მისთვის სასურველი სადაზღვევო კომპანიის თავისუფალი არჩევის უფლებაზე.

ძირითადი საძიებო სიტყვები: აგროდაზღვევა, დაზღვევა, სოფლის მეურნეობა

აგროდაზღვევის მნიშვნელობა და მისი ძირითადი ფუნქციები

აგროდაზღვევის წარმოშობას ხელი შეუწყო სხვადასხვა ფაქტორების, მათ შორის სტიქიური უბედურებების მიერ სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის შეფერხებამ. აგროდაზღვევა წარმოადგენს დაზღვევის უაღრესად სპეციალიზირებულ და კომპლექსურ ჯგუფს, რომელიც მოიცავს მოსავლის, პირუტყვის, აკვაკულტურისა და სათბურების დაზღვევას. აგროდაზღვევის ძირითადი მიზანია დაიცვას ფერმერები და მოახდინოს მათი შემოსავლის სტაბილიზაცია, ისე რომ ფერმერების აქტივობები შეუწყვეტლად გრძელდებოდეს წლების განმავლობაში, მათი ფინანსური ზარალის ანაზღაურების გზით, იმ შემთხვევაში, თუ ფერმერის მიერ დაზღვეული მოვლენა გახდა მოსავლის დანაკლისის ან მოუსავლიანობის მიზეზი. სოფლის მეურნეობაში მოსავლის დაზღვევას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ამდენად აგროდაზღვევის განხორციელება ფერმერისათვის ძალზედ აქტუალურია და ისინი აუცილებლად კარგად უნდა ერკვეოდნენ აგროდაზღვევის პროდუქტებში.

სოფლის მეურნეობის ძირითადი საფრთხეებისა და რისკების ჩამონათვალი ძალიან დიდია. იმისათვის, რომ უკეთესად და მარტივად გავიაზროთ საფრთხეები და რისკები, აუცილებელია განიმარტოს ეს ტერმინები:

- საფრთხე – მოვლენა ან გარემოება, რომელიც რისკის ქვეშ აყენებს ფერმას ან მოსავალს;
- რისკი – იმის შესაძლებლობა, რომ ფერმა ან მოსავალი განიცდის ზარალს.

საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს იმ რისკებზე, რომლებიც მნიშვნელოვანია საქართველოს სოფლის მეურნეობისთვის. რისკები შემდეგია:

- წარმოების რისკები;
- ბუნებრივი რესურსების რისკები;
- ფინანსური რისკები;
- მარკეტინგის და ფასის რისკები.

წარმოების რისკებთან დაკავშირებული საფრთხეებია:

- არახელსაყრელი კლიმატური პირობები: გვალვა, ჭარბი ნალექი, წყალდიდობა, ქარიშხალი, ყინვა, სეტყვა, მწველი მზე, თოვლი;
- პარაზიტები ან დაავადებები;

- ხანძარი.

ბუნებრივი რესურსების რისკებია:

- ნიადაგის არახელსაყრელი პირობები _ სიმშრალე, ზედა ქანების ეროზია და არანოყიერი ნიადაგი;
- წყლის ხარისხის გაუარესება _ წყლის დაბინძურება;
- სარწყავი წყლის ნაკლებობა.

შესაძლებელია დაზღვეულ იქნეს კულტურების ოთხი ძირითადი ჯგუფი:

- ერთწლიანი მინდვრის მოსავალი;
- მრავალწლიანი მოსავალი (ხეხილის ჩათვლით);
- სათბურის მოსავალი;
- ტყეები.

ეს კულტურები შესაძლებელია დაიზღვას შემდეგი საფრთხეებისაგან:

- სახელადი საფრთხეებისაგან (ცალკეული საფრთხე ან კონკრეტული საფრთხეების კომბინაცია);
- მრავალი საფრთხისგან.

აგროდაზღვევის პროდუქტებია:

- წარმოების ხარჯების დაზღვევა. იგი აზღვევს ფინანსური რესურსების ოდენობას, რომელიც გამოყენებულ იქნა მოსავლის მთელი ციკლისათვის (თესვა, მოვლა, მოსავლის აღება);
- მოსავლის დაზღვევა. იგი აზღვევს სავარაუდოდ მისაღები მოსავლის ოდენობას.

დაზღვევის განსახორციელებლად ფერმერი ავსებს ე.წ. განაცხადი-ანკეტას, სადაც ხდება მოსავლის დაზღვევის მოთხოვნა, პოლისში კულტურის ტიპების და რისკების/საფრთხეების განსაზღვრა.

დაზღვევის დაფარვის პერიოდი იწყება პოლისის გაცემის საწყისი თარიღიდან და სრულდება პოლისის ვადის გასვლის თარიღით. ცხადია, თუ არ მოხდა პოლისის ვადამდელი გაუქმება ან შეწყვეტა, ამავე პოლისის პირობების მიხედვით. სადაზღვევო პრემია განისაზღვრება პოლისით და გამომდინარეობს სადაზღვევო თანხიდან. პოლისი უქმდება, თუ პრემია არ დაიფარება გრაფიკის მიხედვით.

მოსავლის დაზღვევის მთავარი ფუნქციები შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვყალიბოთ:

- შემოსავლის სტაბილიზაცია, რაც აძლევს დაზღვეულ ფერმერს შესაძლებლობას, ანაზღაუროს ფინანსური დანაკარგი, გამოწვეული მოსავლის შემცირებით თუ დაკარგვით, რაც განაპირობა დაზღვეულმა რისკმა. დაზღვევა სთავაზობს ფერმერს ფინანსურ სარგებელსა და ეხმარება მას მძიმე წლის შემდეგ სასოფლო სამეურნეო საქმიანობის წამოწყებასა თუ გაგრძელებაში;

- მოსავლის ზარალით გამოწვეული შოკი;

- ფერმერის მიერ გაწეული საწარმოო ხარჯების ანაზღაურება, რაც დაზღვეულ ფერმერს საშუალებას აძლევს დაიბრუნოს თუნდაც ის თანხა, რაც მან დახარჯა კულტურის თესვასა და მოვლაზე;

- კრედიტის შემთხვევაში, ანაზღაურება გამიზნულია კრედიტის ჯერ გადაუხდელი ნაწილის დასაფარად ისე, რომ ფერმერს ეძლევა საშუალება ცუდ აგრო წელიწადშიც კი დაფაროს მოსავლის კრედიტი, შეინარჩუნოს დადებითი საკრედიტო ისტორია, რაც გულისხმობს მაღალი რისკის, მაგრამ მაღალი მოსავლიანობისა და ღირებულების კულტურების ათვისებას. მაღალი ღირებულების კულტურები ფერმერული მეურნეობის მომგებიანობის საწინდარია. მათი მეშვეობით პროდუქცია აჭარბებს ფერმერის შიდა მოხმარებას და ჭარბი პროდუქტი მიედინება კომერციულ გზებზე;

- დაზღვევა არის სოციალური უსაფრთხოების პროგრამების მნიშვნელოვანი კომპონენტი;

- უმჯობესდება ფერმერული რისკების მართვა.

- მოსავლის დაზღვევა წარმოადგენს მცირე ჯგუფის მიერ განცდილი ზარალის ხარჯების გადანაწილებას მრავალთა შორის. თუმცა მას არ მოეთხოვება და არ შეუძლია ეკონომიკური დანაკარგების გამომწვევი მოვლენების პრევენცია.

სოფლის მეურნეობაში არსებული პრობლემები

საქართველოს დიდი და მდიდარი ტრადიციების მქონე სოფლის მეურნეობა აქვს. საქართველო წარმოადგენს ხორბლისა და ვაზის ერთ-ერთ სამშობლოს.

ქართველებისთვის მიწათმოქმედება იყო არა მხოლოდ სამეურნეო საქმიანობა, არამედ ცხოვრების წესი და მენტალიტეტის განმსაზღვრელი ფაქტორი¹.

საბჭოთა კავშირის პერიოდშიც, კონსოლიდირებული და სპეციალიზებული სოფლის მეურნეობის პირობებში, საქართველო დახურული საბჭოთა ბაზრის ძირითადი მომმარაგებელი იყო ჩაით, ღვინით, ციტრუსებითა და სხვადასხვა სახის ხილ-ბოსტნეულით. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტი იმპორტს 70%-ით აღემატებოდა. საბჭოთა კავშირის რღვევამ და კოლმეურნეობების გაუქმებამ გარანტირებული, სახელმწიფოს მიერ მართული მიწოდებისა და მოთხოვნის მექანიზმების მოშლა გამოიწვია. შეიცვალა ბაზრის სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულით უზრუნველყოფის მექანიზმები და მასთან ერთად სოფლის მეურნეობის დაფინანსებისა და მართვის მთელი სტრუქტურა.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის რეფორმის პირველივე მცდელობები მიწისა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო აქტივების პრივატიზაციის გზით, ცენტრალიზებული სასოფლო-სამეურნეო კოლექტიური მეურნეობების ადგილზე კერძო სასოფლო მეურნეობების შექმნას ისახავდა მიზნად. კოლმეურნეობებში დასაქმებული გლეხების ფერმერებად გარდაქმნით და შესაბამისი ბიზნესგარემოს შექმნით სასოფლო-სამეურნეო წარმოების აღმავლობა უნდა დაწყებულიყო, მაგრამ ეს მიზანი ვერ იქნა მიღწეული და დღეისათვის ამ უმნიშვნელოვანეს სექტორში მცირე ზომის ნატურალური მეურნეობები დომინირებენ².

2005 წლის აღწერით 140 000 პირს აქვს მიწა მფლობელობაში, რომლის ფართობი საშუალოდ 0,2 ჰა-ზე ნაკლებია, დამატებით 360 000 პირის მფლობელობაში არსებული მიწა კი 1 ჰექტარსაც ვერ აღწევს. როგორც მონაცემებდან ჩანს, სასოფლო-სამეურნეო მიწა ძალიან დანაწევრებულია, პატარ-პატარა ნაკვეთები კი არაეფექტურია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების თვალსაზრისით.

2014 წლის მონაცემებით საქართველოდან ექსპორტირებულია 825,9 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების აგროსასურსათო პროდუქცია, (ძირითადად თხილი და

¹ ა. თვალჭრელიძე, ა. სილაგაძე, გ. ქეშელაშვილი, დ. გეგია, „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამა“, 2011

² დ. ჩარკვიანი, თ. ჭინჭარაული, ე. შატბერაშვილი, „სასოფლო-სამეურნეო კრედიტებისა და დაზღვევის კვლევის შედეგები“, თბილისი. 2010

დვინო) ხოლო იმპორტირებულია 1,3 მილიარდი აშშ დოლარის ღირებულების აგროსასურსათო პროდუქცია (ძირითადად ხორბალი, თამბაქო). როგორც ვხედავთ, იმპორტი 36,5%-ით აღემატება ექსპორტს¹. ამავე წლის მონაცემებით სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში 9,2%-ია, ამ სფეროში დასაქმებულთა წილი კი დაახლოებით 54%, რაც ამ სფეროში არსებულ საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაზე მეტყველებს, რადგან გამოდის, რომ მოსახლეობის ნახევარზე მეტი მთლიანი შიდა პროდუქტის მხოლოდ 9,2%-ს ქმნის². შედარებისათვის: აშშ-ის სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია მოსახლეობის 1,6%, გერმანიაში – 2,9%, ევროკავშირის ქვეყნებში საშუალოდ – 5,0%. აშშ-ში ერთი ფერმერული მეურნეობა სურსათით უზრუნველყოფს საშუალოდ 126, გერმანიაში - 144, ევროკავშირის ქვეყნებში - 51 ადამიანს, ხოლო საქართველოში ერთ დასაქმებულს საშუალოდ თავის გამოკვებაც კი უჭირს.

2013 წლის მონაცემებით, თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი მაღალია მხოლოდ ზოგიერთ პროდუქტზე, კერძოდ, ყურძენზე - 130%, კარტოფილზე - 100%, სიმინდზე - 96%, რძე და რძის პროდუქტებზე - 91%, ცხვრისა და თხის ხორცზე - 85%, ბოსტნეულზე - 75%³.

მსოფლიო ბაზარზე დღითი-დღე იზრდება მოთხოვნა ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე. საქართველოს ბუნებრივ კლიმატური პირობები ამის განხორციელების სერიოზულ შესაძლებლობას იძლევა. ქართულმა პროდუქციამ პოპულარობა, რაოდენობრივად და ხარისხობრივად, ჯერ ადგილობრივ ბაზარზე, მერე კი, უცხოეთში უნდა მოიპოვოს. საქართველოს აგრარული პოლიტიკის სტრატეგია მოიცავს ხედვას, თუ როგორ უნდა გამოიყურებოდეს ეს სექტორი პერსპექტივაში. იგი მიმართული უნდა იყოს შემდეგი მიზნების მიღწევისაკენ:

- საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალის სრულად ათვისება და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;
- ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოება;

¹ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სტატისტიკური მონაცემები

² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

³ ევროპის სამეზობლო პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის (ENPARD GEORGIA), 2013)

- ადგილობრივი პროდუქციით იმპორტის ჩანაცვლება;
- საექსპორტო პროდუქციის გაზრდა და ახალი ბაზრების ათვისება;
- სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება;
- აგრარული სექტორის ინფრასტრუქტურის განვითარება¹.

საქართველოს მოსახლეობის მიერ მოხმარებული აგროსასურსათო პროდუქციის 80%-მდე იმპორტირებულია. ამის გამო ქვეყანაში პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული ვალუტა, საზღვარგარეთ გაედინება, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივ წარმოებას. ქვეყანაში სიღარიბე და უმუშევრობა ჯერ კიდევ უმძიმეს პრობლემად რჩება. მთლიან ფართობში სახნავ-სათესი ფართობების წილით საქართველო მსოფლიოში ერთ-ერთ ბოლო ადგილზეა 6,4%-ით. სომხეთში ეს მონაცემი 16%-ია, აზერბაიჯანში - 22,7%, თურქეთში -27,7%, უკრაინაში კი - 56,1%².

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოში ფერმერთა უმეტესობა ფლობს 1 ჰა-მდე მიწის ნაკვეთს, ამ ზომის მიწაზე კი თანამედროვე ტექნიკისა და ტექნოლოგიების გამოყენება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ფერმერულ მეურნეობათა ეს კატეგორია ორიენტირებულია მხოლოდ თვითუზრუნველყოფაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ამ დარგს საქართველოში უზარმაზარი პოტენციალი გააჩნია, მაინც უამრავი პრობლემა აქვს, რომელთა გადასაჭრელადაც აუცილებელია სახელმწიფოს ფინანსური დახმარება, განვითარებული ინფრასტრუქტურა, მექანიზაციის მაღალი დონე, დაზღვევის სისტემის განვითარება და სხვ.

2010 წელს საქართველოს სოფლის მეურნეობას ბიუჯეტიდან გამოეყო 40 მლნ ლარი, 2011 წელს - 86 მლნ, 2012 წელს -119,9 მლნ, 2013 წელს 182,2 მლნ, ხოლო 2014 წელს - 265 მლნ. აქედან უდიდესი ნაწილი - 217 მლნ ლარი უშუალოდ სოფლის მეურნეობის განვითარების პროგრამაზე დაიხარჯა, 27 მლნ - სურსათის უვნებლობაზე და მცენარეთა დაცვაზე, 21 მლნ - მევენახეობა-მეღვინეობის განვითარებაზე.

¹ გ. ერქომაიშვილი, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები. თბილისი, 2013.

² ე. ხარაიშვილი, „კონკურენციისა და კონკურენტუნარიანობის პრობლემები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში“. თბილისი, 2011)

აგრარული სექტორის განვითარებას ხელს უშლის სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების დაბალი დონე. კომერციული ბანკები, აღნიშნული სექტორის რისკებიდან გამომდინარე, თავს იკავებენ სოფლის მეურნეობის დაკრედიტებისაგან. ეკონომიკის ამ უმნიშვნელოვანეს დარგზე საბანკო კრედიტების 2%-ზე ნაკლები მოდის.

თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში ფერმერებზე განსაკუთრებით ზრუნავენ, რაც უწინარესად უპროცენტო სესხის გამოყოფით გამოიხატება. ქართველ გლეხობასა და ფერმერებს ასეთი დახმარებები დღემდის არ ჰქონია. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ შეიმუშავა "შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტი", რომელსაც დააფინანსებს "სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდი" და განახორციელებს "სოფლის მეურნეობის მართვის სააგენტო". პროექტი ამოქმედდა 2013 წლის მარტიდან. პროექტის მიხედვით გაიცემა: უპროცენტო სასაქონლო კრედიტი (განვადება) მცირე ფერმერებისათვის 0%; შეღავათიანი აგროკრედიტი საშუალო და მსხვილი ფერმერებისათვის – არაუმეტეს 8%-ის (საბრუნავი საშუალებების და მარაგების შესყიდვის დაფინანსება მოკლე ვადით); შეღავათიანი აგროკრედიტი სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისათვის არაუმეტეს 3%-ის (ძირითადი საშუალებების და ტექნოლოგიების დაფინანსება ხანგრძლივი პერიოდით) აღნიშნულ პროექტში 11 ბანკი და 2 მიკროსაფინანსო ორგანიზაცია ჩაერთო და 2013 წლის მარტიდან 2014 წლის სექტემბრამდე 318 მლნ ლარის მოცულობის 14 100 აგროკრედიტი გაიცა.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, საქართველოში სურსათის წარმოების ზრდისა და სოფლად სიღარიბის შემცირების მიზნით ევროკავშირმა შეიმუშავა ევროპის სამეზობლო პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის, რომელიც 2013 წლის მარტში დაიწყო და 2016 წლის მარტამდე გაგრძელდება. პროექტის მთავარი პარტნიორებია სოფლის მეურნეობის სამინისტრო სხვა დარგობრივ სამინისტროებთან/ სახელმწიფო სექტორსა და სასოფლო-სამეურნეო მომსახურების ცენტრებთან ერთად. იგი ხელს შეუწყობს მცირე ფერმერებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებას, სოფლის მეურნეობის სექტორში ჩართული ინსტიტუტების ფუნქციონირების გაუმჯობესებას, სოფლის მეურნეობის ეროვნული სტრატეგიის განხორციელებას. პროგრამის მიზანია გააძლიეროს მცირე ფერმერები,

რომლებიც შესაძლოა ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის ხერხემალი გახდნენ. სოფლის მეურნეობის განვითარება არის საფუძველი სურსათის უვნებლობის სისტემის განვითარებისათვის, რომელიც თავის მხრივ, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შეთანხმების შესახებ მოლაპარაკების მთავარი ელემენტია. ბიუჯეტის ოდენობაა 40 მლნ ევრო (საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო)

სოფლის მეურნეობის კულტურების და განსაკუთრებით ხორბლეულის მეტი წილი გადაშენების გზაზეა. სპეციალისტების აზრით, საქართველოს აქვს რესურსი ხორბლეულის ის რაოდენობა აწარმოოს, რომელიც ძირითადად ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნას დააკმაყოფილებს. ეს ეხება არა მარტო ხორბლეულს, არამედ თითქმის ყველა სახეობის სოფლის მეურნეობის პროდუქტს. სწორედ ამ დარგების განვითარებაზე უნდა იყოს მიმართული ქვეყნის რესურსული პოტენციალის ადეკვატური ნაწილის გამოყენება და სხვადასხვა სახის ინვესტიციები.

ძალზე მცირეა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილი სოფლის მეურნეობაში. ქვეყნის მთლიან პირდაპირ ინვესტიციებში სოფლის მეურნეობის წილი 2007 წელს - 0,8%-ს, 2009 წელს - 1,2 %-ს, 2010 წელს - 1,1%-ს, 2011 წელს - 1,2%-ს, 2012 წელს - 1,8%-ს, 2013 წელს - 1,3%-ს შეადგენდა (www.eurostat.com) ეს გამოწვეულია იმით, რომ დარგი რისიკიანი და დაბალმომგებიანია, აგრარული წარმოების შედეგები კვლავაც არაპროგნოზირებადია: გვალვა, წყალდიდობა, მცენარეთა და ცხოველთა დაავადებები და მავნებლები აგრარულ სექტორს კაპიტალის ჩადებისათვის შედარებით მაღალრისკიან სფეროდ აქცევს.

აგროდაზღვევის მნიშვნელობა

სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ქვეყანაში აგროდაზღვევის განვითარებაა. ამ მხრივ სასიკეთო ძვრები უკვე შეიმჩნევა. ეს სოფლის მეურნეობაში არსებულ რისკებს მნიშვნელოვნად შეამცირებს და ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების მოცულობის ზრდას.

აგროდაზღვევა სოფლის მოსახლეობას დაეხმარება სტიქიური მოვლენებით მიყენებული ზარალის შემცირებაში, რაც სტაბილურს გახდის მათ შემოსავლებს. აგროდაზღვევის ამოქმედება სოფლის მეურნეობის სექტორის მიმართ საფინანსო

ინსტიტუტების ინტერესს გაზრდის. ფერმერისათვის ხელმისაწვდომი გახდება ფინანსური რესურსი, რაც დარგის სტაბილურ განვითარებას ხელს შეუწყობს.

სოფლის მეურნეობაში დაზღვევის დიდ მნიშვნელობაზე მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ყოველწლიურად უამრავი ფერმერი, რომელთათვისაც მოყვანილი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია შემოსავლის ერთადერთი წყაროა, სხვადასხვა სტიქიური უბედურებით გამოწვეული ზარალის გამო მთელი წლის სარჩო-საბადებელს კარგავს. მხოლოდ 2014 წელს, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინფორმაციით, სტიქიის (სეტყვა, გვალვა, ქარიშხალი, წვიმა და ა.შ.) შედეგად მიყენებული ზარალი ციფრებში შემდეგნაირად გამოისახება: დაზარალებული ადამიანების სავარაუდო რაოდენობა -108 360, დაზიანებული ფართობები - 107 043 ჰა, მიყენებული ზარალი - 136 236 343 ლარი. აქედან, მარცვლოვნების დაზიანებული ფართობი შეადგენს - 63 695 ჰა-ს, მზესუმზირა - 9 516 ჰა, ლობიო - 384 ჰა, კარტოფილი - 3 194 ჰა, ბაღჩეული კულტურები 1 708 ჰა, ვენახი - 10 957 ჰა, ხეხილი - 1 595 ჰა, თხილი - 15 898 ჰა, კაკლოვნები -79 ჰა, ფრინველი - 2 661 ფრთა და 95 ფუტკრის ოჯახი.

აგროდაზღვევის თავისებურებები

სოფლის მეურნეობის დაზღვევის განვითარებაზე მსჯელობისას, უნდა გავითვალისწინოთ ამ დარგისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები, რომელიც თვითონ პირველადი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ბუნებიდან გამომდინარეობს. სოფლის მეურნეობაში წარმოების ეკონომიკური პროცესი წარმოების ბუნებრივ პროცესებთან არის გადაჯაჭვული.

სოფლის მეურნეობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია:

- ა) წარმოების ბუნებრივ გარემო-პირობებზე (ნიადაგები, ჰიდრორესურსები, კლიმატური პირობები, ეკოსისტემები);
- ბ) ბუნებრივი კატაკლიზმების ინტენსიურობასა და ხარისხზე; გ) მავნებელ-დაავადებათა გავრცელებაზე.

სტაბილური კლიმატური პირობების შემთხვევაში სწორი მეურნეობით ნიადაგის ნაყოფიერება და ეკოსისტემების მდგრადობა შეიძლება შენარჩუნდეს და

გაუმჯობესდეს კიდევ. რაც შეეხება ბუნებრივ კატაკლიზმებსა და მავნებელ დაავადებებს, მათი კონტროლი მეტ-ნაკლებად შესაძლებელია სწორი მეურნეობის მეშვეობით, თუმცა მავნე შედეგების თავიდან აცილება ყოველთვის არ არის შესაძლებელი. სწორედ ასეთ ექსტრემალურ მდგომარეობაში ენიჭება სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევას განსაკუთრებული მნიშვნელობა მეურნეობის ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებისათვის.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება, განსაკუთრებით კი მემცენარეობა, სეზონურია. მემცენარეობაში პროდუქციას იღებენ წელიწადის განსაზღვრულ პერიოდში და არა უწყვეტად მთელი წლის მანძილზე, ხოლო რძის წარმოებაში პროდუქტიულობა სეზონზეა დამოკიდებული. ამასთან, მრავალწლიანი კულტურები გაშენებიდან რამდენიმე წელი არ იძლევა მოსავალს. სოფლის მეურნეობის ეს თავისებურება გასათვალისწინებელია სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევაში.

აგრორისკები ძირითადად იყოფა სოფლის მეურნეობის ორი მსხვილი მიმართულების მიხედვით: ა) მემცენარეობა და მასთან დაკავშირებული რისკები ბ) მეცხოველეობა და მასთან დაკავშირებული რისკები.

მიუხედავად ამ უხეში დაყოფისა, თითოეული ქვედარგისათვის და წარმოების პირობებისათვის (მაგ. ტრადიციული მეფრინველეობა და მეფრინველეობა ბროილერებში, ბოსტნეულის მოყვანა სათბურებში და ღია ცის ქვეშ, თევზის მოშენება ტბორებში და სხვ.) აუცილებელია დამახასიათებელი რისკების გათვალისწინება.

გარდა უშუალოდ სოფლის მეურნეობისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური რისკებისა, აგროდაზღვევის პროდუქტების შემუშავებისას გასათვალისწინებელია ისეთი რისკებიც, რომლებიც დაკავშირებულია უბედურ შემთხვევასთან ან მესამე პირის კრიმინალურ ქმედებასთან.

სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა უზრუნველყოფს, რომ მსოფლიო ბაზრებზე ფასების რყევამ ეროვნული ეკონომიკისათვის მნიშვნელოვან სასოფლო-სამეურნეო დარგებს დამანგრეველი ზიანი არ მიაყენოს.

სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის პროდუქტები შეიძლება მოიცავდნენ ერთ ან რამდენიმე (კომბინირებული დაზღვევა) რისკს, ასევე მთელ მეურნეობას ან მის რომელიმე ნაწილს. სოფლის მეურნეობის სექტორის ფინანსური მდგრადობის

შესანარჩუნებლად ყველაზე მნიშვნელოვანია სისტემური ხასიათის ბუნებრივ კატაკლიზმებთან (სეტყვა, გვალვა, ღვარცოფი, წყალდიდობა) და ეპიზოტურ დაავადებებთან დაკავშირებული რისკების დაზღვევა¹.

სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა საზღვარგარეთ

მსოფლიოში სოფლის მეურნეობის დაზღვევის ათამდე სისტემა მოქმედებს. ამავე დროს, დაზღვევაში სახელმწიფოს მონაწილეობა დიდ გავლენას ახდენს ამ მიმართულების განვითარებაზე. კომპანიები, როგორც წესი, მხოლოდ განსაზღვრულ რისკებს აზღვევენ (ჩვეულებრივ, ეს არის სეტყვა და ხანძარი), ვინაიდან სისტემური რისკების დაზღვევის შემთხვევაში მათ არარეალურად მაღალი სადაზღვევო პრემიების დაწესება დასჭირდებოდათ. ამიტომ იქ, სადაც სახელმწიფოს ჩარევა იზრდება, იზრდება დაზღვეული რისკების რაოდენობაც. მეორე მხრივ, სახელმწიფოს მონაწილეობა გარკვეულ რისკებთან არის დაკავშირებული დარგის მდგრადი განვითარების თვალსაზრისით - სახელმწიფოს ჩარევამ სადაზღვევო საქმიანობაში არ უნდა შეაფერხოს საბაზრო კონკურენცია და სადაზღვევო პროდუქტების განვითარება. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ევროპის ქვეყნებში დაზღვევის სამი მოდელი ფუნქციონირებს²:

- სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებადი (საბერძნეთი);
- სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის თანამშრომლობაზე დაფუძნებული (ესპანეთი, პორტუგალია);
- კერძო სექტორის მიერ კონტროლირებადი (გერმანია, დიდი ბრიტანეთი).

განვითარებულ ქვეყნებში, მთელი რიგი ეკონომიკური ფაქტორების გამო, მოქმედებს სასოფლო-სამეურნეო რისკების მრავალპროფილიანი დაზღვევა. საპირისპირო სურათია განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ფერმერებს არ აქვთ საშუალება სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ინვესტირებისა და მათი ეკონომიკური სტაბილურობა არ არის გარანტირებული გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, მაგალითად, მათ მიერ აღებული კრედიტის გადახდამდე.

ზოგადად, სასოფლო-სამეურნეო რისკები, რომლებმაც შეიძლება ფერმერულ მეურნეობებს ზიანი მიაყენონ, დიდად არის განპირობებული ისეთი ადგილობრივი

¹ ე. შატბერაშვილი, ბ. ალასანია, „სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა და კრედიტები“ „ბიომეურნე“, 2011

² ე. შატბერაშვილი, ბ. ალასანია, „სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა და კრედიტები“ „ბიომეურნე“, 2011

ფაქტორებით, როგორცაა ლანდშაფტი, ნიადაგის ტიპი, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პრაქტიკა. განვითარებად ქვეყნებში ამას ემატება მთელი რიგი სხვა ფაქტორები, მათ შორის ეფექტური სადრენაჟე, წყალდიდობის კონტროლისა ან ირიგაციის სისტემების არსებობა. შესაბამისად, ჩვეულებრივ, განვითარებად ქვეყნებში სადაზღვევო კომპანიები ახდენენ სასოფლო-სამეურნეო რისკების შერჩევას, რომელთა დაზღვევასაც განახორციელებენ.

ამ მდგომარეობის გასანეიტრალებლად სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მთავარმა ექსპორტიორმა ქვეყნებმა ფერმერული მეურნეობების რისკების ეფექტური კომპენსირებისათვის შექმნეს კერძო დაზღვევის ეროვნული სისტემები, რომელთაც ამავე დროს ძლიერი სახელმწიფო ფინანსური მხარდაჭერა აქვთ. ამ ტიპის სადაზღვევო სისტემებში სადაზღვევო პრემიის ნაწილს ჩვეულებრივ სახელმწიფო ანაზღაურებს, რაც ზღუდავს სასოფლო-სამეურნეო რისკების შერჩევითი დაზღვევის პრაქტიკას. ეს საშუალებას იძლევა, მიუხედავად კომპანიის მიერ მომხმარებლისათვის შეთავაზებული სადაზღვევო პროდუქტების სახეობისა, მოხდეს თანხების გადანაწილება სოფლის მეურნეობის დაზღვევაში მონაწილე სადაზღვევო კომპანიებს შორის.

მიუხედავად ამისა, სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის ეს ფორმა შეიძლება სადავო იყოს, რადგან ის ავტომატურად მხარს უჭერს იმ რისკებს, რომლებიც სტატისტიკურად ყველაზე წამგებიანია. შესაბამისად, ეს რისკები შეიძლება გაიზარდოს, რადგან, მაგალითად, ფერმერებს ეძლევათ ფინანსური საშუალება, დაიწყონ ამა თუ იმ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოყვანა არახელსაყრელ გარემო პირობებში. სხვა სქემით, სახელმწიფო უზრუნველყოფს გადაზღვევის ხელმისაწვდომობას სადაზღვევო კომპანიებისათვის და განსაკუთრებულად არახელსაყრელი კლიმატური პირობების დროს იცავს მათ კატასტროფული დანაკარგებისაგან. ეს პირობა სადაზღვევო კომპანიებს, კომპანიის კაპიტალის მისაღები რენტაბელობის პირობებში, სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დაზღვევის ბაზარზე შესვლის საშუალებას აძლევს. ამ ტიპის სახელმწიფო გადამზღვევი სისტემის შექმნა ძალიან რთულია, რადგან მას პირდაპირი ზეგავლენა აქვს სტრუქტურირებული დაზღვევის ეროვნული ბაზრის ფორმირებაზე. მაგალითისთვის, მსგავსი სადაზღვევო სისტემის შექმნამ ზოგიერთ ქვეყანაში ხელი

შეუწყო ბაზრიდან მცირე სადაზღვევო კომპანიების გაქრობას. ამის გამო, მსგავსი ტიპის სისტემის დანერგვისას, მნიშვნელოვანია, რომ ყველა სადაზღვევო კომპანიას ქვეყანაში თანაბარი პირობები შეექმნას ბაზარზე დასამკვიდრებლად. ამავე დროს ბევრი ქვეყნის ბაზრისათვის ამგვარად დაცული სადაზღვევო სისტემის დანერგვა პრობლემის მისაღები გადაწყვეტაა. იმ ქვეყნებში სადაც სოფლის მეურნეობის დაზღვევის სახელმწიფოს მიერ დაცული სქემები შემოიღეს, ასევე იქმნებოდა სპეციალური სტრუქტურები, რომლებიც უმეტესად სოფლის მეურნეობისა და ფინანსთა სამინისტროებს ექვემდებარებოდა. მათ ჰქონდათ უფლება, განესაზღვრათ, ან შეეფასებინათ, კერძო სექტორის მიერ შემოთავაზებული სადაზღვევო პროდუქტის შესატყვისობა სახელმწიფოს ინტერესებთან და ამის მიხედვით გაეწიათ დახმარება.

სტატისტიკური მონაცემები ცხადყოფს, რომ აგროდაზღვევა წარმატებით მთავრობის აქტიური სუბსიდირებით ხორციელდება. მაგალითისთვის, ამერიკის შეერთებული შტატები აგროსადაზღვევო პრემიების პორტფელის მოცულობით მსოფლიოში ლიდერი ქვეყანაა. აშშ აგროდაზღვევაში 11 650 მილიონ აშშ დოლარს გასცემს. მეორე ადგილზეა - იაპონია 3 900 მილიონი აშშ დოლარით. შემდეგ ბრაზილია - 640 მილიონი აშშ დოლარით, მექსიკა - 500 მილიონი, არგენტინა - 280 მილიონი და თურქეთი 245 მილიონი აშშ დოლარით¹.

პოლონეთში ძირითადად განვითარებულია აგროდაზღვევის ორი მიმართულება: მოსავლისა და საქონლის დაზღვევა. 2009 წლიდან აგროდაზღვევაში სახელმწიფო მონაწილეობს და აფინანსებს მოსავლის დაზღვევის 40%-ს და საქონლის დაზღვევის 50%-ს.

ავსტრიაში სადაზღვევო პრემიის 50%-ს იხდის ფერმერი, 50%-ს კი სახელმწიფო. ავსტრიაში დაზღვეულია მთლიანი მინდვრების 75%, ვენახების - 60%, ბოსტნეულის - 90%, ბაღჩეულის - 80% და მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის 30%².

ყველაზე გავრცელებული სადაზღვევო პროდუქტი ევროპაში მცენარეული კულტურების დაზღვევაა. მასზე მოდის სადაზღვევო პრემიების 90%, მესაქონლეობის დაზღვევას უკავია 4%, ხოლო თითო პროცენტს შეადგენს აკვაკულტურის, მეტყვევობისა და სათბურების დაზღვევა.

¹ ახალგაზრდა ფინანსისტა და ბიზნესმენთა ასოციაცია

² (eurogeorgia.info, 3 სექტემბერი, 2014)

აღმოსავლეთ ევროპის უმეტეს ქვეყანაში მოქმედებს როგორც ერთი რისკის, ასევე კომბინირებული დაზღვევა. გამონაკლისია ბალტიისპირეთის ქვეყნები, სადაც ერთი რისკის დაზღვევაა გავრცელებული.

ერთი რისკის დაზღვევა გულისხმობს ა) ერთი საფრთხის ან რისკის დაზღვევას (მაგ. სეტყვა), ბ) ორი საფრთხის ან რისკის დაზღვევას, რომელთაგანაც ერთ-ერთს არასისტემური ხასიათი აქვს (მაგ. ერთი მხრივ სეტყვა, და, მეორე მხრივ, ხანძარი, ყინვა ან ქარი, როგორც დამატებითი რისკი).

კომბინირებული, ანუ მრავალრისკიანი დაზღვევა, რამდენიმე რისკის ერთდროულ დაზღვევას გულისხმობს. ამ ტიპის დაზღვევა ფარავს, მაგალითად, ყინვისა და სხვა მეტეოროლოგიური მოვლენებისაგან მიყენებულ ზარალს. ეს სქემა გულისხმობს გარანტირებული მოსავლის (მოსალოდნელი მოსავლის 50-70%) ღირებულების ანაზღაურებას.

მესაქონლეობის დაზღვევა ევროპაში უმთავრესად ერთი რისკის დაზღვევის სისტემით ხორციელდება და მოიცავს ძირითადად არაეპიდემიური ხასიათის დაავადებებსა და უბედურ შემთხვევებს. ეპიზოტურ დაავადებებს უფრო იშვიათად აზღვევენ, უმეტესად საელმწიფოს მონაწილეობით.

მემცენარეობაში სადაზღვევო კომპანიები ანაზღაურებენ ძირითადი რისკებით (შტორმი, სეტყვა, ნაადრევი ყინვა, მეწყერი) გამოწვეულ ზარალს, ხოლო სახელმწიფო ერევა და ანაზღაურებს ზარალს, რომელიც გამოწვეულია ბუნებრივი კატასტროფების შედეგად (ძლიერი გვალვა, წყალდიდობა, ძლიერი ყინვა)¹.

„განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ აგროდაზღვევის სფეროს განვითარებისათვის უნდა გადაიჭრას ორი ძირითადი პრობლემა, რომლებიც ხელს უშლიან სოფლის მეურნეობის სადაზღვევო ბაზრის შექმნასა და შემდგომ განვითარებას. ეს პრობლემებია:

1. ურთიერთნდობის მიღწევა და რისკის კონტროლის ეფექტური სისტემის შექმნა. ურთიერთნდობის მიღწევა მთავარი ფაქტორია აგრობიზნესის დაზღვევის ბაზრის საფუძვლის შექმნასა და განვითარებაში. დაზღვევის ბაზრის შექმნა,

¹ ე. შატბერაშვილი, ბ. ალასანია, „სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა და კრედიტები“ „ბიომეურნე“, 2011

განსაკუთრებით, იმ პირობებში, როდესაც დაზღვევის მომხმარებლები ხშირად 1 ჰა-მდე მიწის ფართობს ფლობენ, ძალიან რთული ამოცანაა. იმ ქვეყნებში, სადაც ასეთი უკიდურესად მცირე მეურნეობები დომინირებენ სოფლის მეურნეობის პირველადი წარმოების სადაზღვევო ქსელი ხშირად არც არსებობს ამ სეგმენტის დაბალშემოსავლიანობის გამო. დაზღვევის შესახებ ცოდნის გავრცელება და დაზღვევის სისტემისადმი ნდობის ამაღლება შესაძლებელია, მიღწეულ იქნას სხავდასხვა ბერკეტების მეშვეობით:

- ცენტრალური მთავრობა და მუნიციპალიტეტები - ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლება მთავარი წარმმართველი ფაქტორია სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის სქემის განვითარებაში. ამას გარდა, ფერმერები მაქსიმალურად უნდა იყვნენ ინფორმირებულნი, რა განსხვავებაა სახელმწიფო უზრუნველყოფასა და დაზღვევას შორის.

- საფინანსო ინსტიტუტები - სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთათვის ნატურალური სასოფლო მეურნეობიდან საბაზროზე გადასვლისას ბუნებრივი შუამავლები საფინანსო ინსტიტუტები არიან. საფინანსო ინსტიტუტები ყველაზე ეფექტური საშუალებაა დაზღვევის განვითარებისათვის. მათ მოეპოვებათ ყველაზე მეტი ინფორმაცია სასოფლო მეურნეობის ფინანსური ისტორიის შესახებ და გააჩნიათ ყველაზე დიდი დეცენტრალიზებული ფილიალების ქსელი. მათ შეუძლიათ მოითხოვონ დაზღვევა, როგორც სესხის მიღების სავალდებულო ეტაპი. ამით შესაძლებელია დაზღვევა გახდეს სავალდებულო, რითაც მაქსიმალურად მცირდება დაზღვევის შერჩევითობა. სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევაზე მომუშავე კომპანიების ბანკებთან თანამშრომლობა მსოფლიოში მიღებული პრაქტიკაა. მაგრამ, ამავე დროს, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ბანკების ინტერესები განსხვავებულია მზღვეველთა ინტერესებისაგან. ბანკისათვის დაზღვევა კრედიტის უზრუნველყოფაა მაშინ, როდესაც იპოთეკა ხელმისაწვდომი არაა. ამ შემთხვევაში რისკის დიდი ნაწილი ბანკიდან სადაზღვევო კომპანიაზე გადადის. ამ დროს მნიშვნელოვანია, რომ დასაზღვევი ობიექტების შერჩევა და რისკის კონტროლი, დანაკარგების რეგულირების ჩათვლით, დაექვემდებაროს მზღვეველის პასუხისმგებლობასა და ინიციატივას. მაგალითისთვის მოვიყვანოთ გასული საუკუნის 90-იან წლებში თურქეთში იმპორტირებული მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის კრედიტზე მიბმულ

დაზღვევას, რომელიც ძირითადად ბანკების მიერ იყო ინიცირებული და კატასტროფული შედეგები გამოიწვია სოფლის მეურნეობისა დაზღვევისა და გადაზღვევის ბაზარზე.

რისკის კონტროლის სისტემები სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის სფეროში.

რაც შეეხება რისკის კონტროლის სისტემებს, აქაც არსებობს საინტერესო მოდელები, რომელთა ადგილობრივ პირობებთან ადაპტირება და დანერგვა შესაძლოა, მასტიმულირებელი ყოფილიყო სოფლის მეურნეობის დაზღვევის განვითარებისათვის:

- სადაზღვევო კოოპერატივები და ურთიერთკონტროლი- კოოპერატივების ქსელი ურთიერთდამზღვევი კომპანიებისათვის ბუნებრივი ნიადაგია. სადაზღვევო კოოპერატივების სისტემა ძალიან ეფექტური აღმოჩნდა, რადგან საშუალებას აძლევს ფერმერებს, შეინარჩუნონ კონტროლი საკუთარ აქტივებზე. საკუთარი სადაზღვევო ორგანიზაციების მართვის მეშვეობით წევრები სადაზღვევო გადასახადს მოსავლის გასაღებიდან მიღებული შემოსავლით იხდიან. ფერმერთა ურთიერთკონტროლის მექანიზმი წარმოადგენს რისკის მართვის ეფექტურ ინსტრუმენტს, რადგან არაკეთილსინდისიერი მოქმედება მზღვეველის მიმართ მთელი სასოფლო თემის მიმართ თაღლითობად განიხილება. მსოფლიოში არსებობს ამ ტიპის სადაზღვევო გაერთიანების მრავალი წარმატებული მაგალითი და ეს გაერთიანებები ძირითადად როლს ასრულებენ საერთაშორისო სადაზღვევო ბაზარზე. ფრანგული მზღვეველი „გრუპამა“-ს (სასოფლო-სამეურნეო ურთიერთდაზღვევის კომპანიათა ჯგუფი) ბრუნვა ყოველწლიურად 14 მილიარდ აშშ დოლარს აღწევს. „გრუპამა“ რეგიონული ურთიერთდაზღვევის პატარა კომპანიათა გაერთიანებაა, რომელიც ფერმერების ინიციატივით 100 წლის წინ შეიქმნა. კომპანია პირამიდის პრინციპითაა აგებული. მთელს საფრანგეთში 10 000 მცირე ადგილობრივი სადაზღვევო კომპანია ჰყავს დაზღვეული 20 რეგიონულ კომპანიას, რომლებიც თავის მხრივ გადაზღვეულნი არიან პარიზში განთავსებულ ცენტრალურ კომპანიაში. თითოეული ერთეული თავის დონეზე მართავს რისკებს და რეზერვებს. ცენტრალური კომპანიის დირექტორთა საბჭო ფორმირდება რეგიონული კომპანიების თავმჯდომარეებისაგან.

კლასიკური სქემისაგან განსხვავებით, ეს უფრო შედეგზე ორიენტირებული მოდელია.

- ანდერაიტინგული კონტროლი და რისკების მართვა- ანდერაიტინგული კონტროლი და რისკების მართვა მეორე მნიშვნელოვანი ფაქტორია სოფლის მეურნეობის დაზღვევის ეფექტური სისტემის ასამოქმედებლად. ეფექტური სასოფლო-სამეურნეო ანდერაიტინგი შესაბამისი რისკების შერჩევასა და ზარალის პროფესიულ რეგულირებას უნდა ეფუძნებოდეს. სადაზღვევო კომპანია, სულ ცოტა, დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ, მაგალითად, დაზღვეულმა ფერმერმა კულტურა შესაბამის ფართობზე დარგო და მიიღო საჭირო ზომები დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად. ზარალის რეგულირება უნდა მოხდეს დროულად, მკაცრად განსაზღვრული პროცედურების გამოყენებით, რომელთა საშუალებითაც სამართლიანად ანაზღაურდება დანაკარგი. ეს პროცესი დაკავშირებულია ადმინისტრირების საკმაოდ მაღალ დანახარჯებთან, რაც სადაზღვევო კომპანიების მხრიდან მოითხოვს ინვესტირებას კვალიფიციური აგროდაზღვევის სპეციალისტების დასაქმებისათვის.

ზარალის რეგულირება გაყიდვის შემდგომი სერვისია და მთავარ როლს ასრულებს მომხმარებლის ნდობის შენარჩუნებაში. ეს ფაქტორი აუცილებლად უნდა იყოს გათვალისწინებული სადაზღვევო პროდუქტის შემუშავებისას, რაც ამავე დროს შემზღვევად გარემოებასაც წარმოადგენს. გამოუსადეგარია ძალზე დახვეწილი სადაზღვევო პოლიტიკის მიწოდება მოქმედების რთული მექანიზმის გამოყენებით და დანაკარგის გარანტირების ფორმულის შეთავაზებით იმ ქვეყნებში, სადაც შესაძლო დანაკარგებს მძიმე შედეგები მოყვება მრავალი სასოფლო მეურნეობისათვის და შეიძლება მოიცვას ქვეყნის მოსახლეობის დიდი ნაწილი. უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ სადაზღვევო მექანიზმებს, რომლებიც იძლევა ზარალის გამჭვირვალე და სწრაფი შეფასების საშუალებას.

აქვე უნდა გავითვალისწინოთ სოფლის მეურნეობის სფეროში დასაქმებულთათვის დამახასიათებელი ინდივიდუალიზმი და კონსერვატიულობა, რის გამოც მათი ნდობის მოპოვება საკმაოდ დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ მცირე ფერმერები ხშირად მხოლოდ ბაზისურ განათლებას ფლობენ, ისინი, უმეტეს შემთხვევაში, რისკის

აცილებისა და შემცირებისაკენ მიმართულ მექანიზმებს შედარებით იოლად ნერგავენ.¹

აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამა

საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 19 აგვისტოს #1462 განკარგულებით 1 სექტემბრიდან ამოქმედდა სახელმწიფო აგროდაზღვევის საპილოტე პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლის დაზღვევას შემდეგი რისკებისაგან: სეტყვა, ჭარბი ნალექი, ქარიშხალი და საშემოდგომო ყინვა. პროგრამის მიზანია:

- ა) აგროსექტორში სადაზღვევო ბაზრის განვითარება;
- ბ) სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ხელშეწყობა;
- გ) სასოფლო-სამეურნეო სფეროში დასაქმებული პირების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;
- დ) სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობით დაკავებული პირებისათვის შემოსავლის შენარჩუნება და რისკების შემცირება. პროგრამის განმახორციელებელია - სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო, რომელიც აფორმებს ხელშეკრულებებს საქართველოში კანონმდებლობით დადგენილი წესით ლიცენზირებულ შესაბამის სადაზღვევო კომპანიებთან.

სადაზღვევო რისკის - საშემოდგომო ყინვა - დაზღვევა ეხება მხოლოდ ციტრუსოვან კულტურებს და გულისხმობს 1 სექტემბრიდან 10 დეკემბრის ჩათვლით პერიოდში ტემპერატურის მკვეთრი ვარდნის შედეგად ციტრუსოვანი კულტურების თბურ დაზიანებას ან განადგურებას.

ქარიშხალი - ქარი სიჩქარით 15მ/წმ. ან მეტი, რომელიც იწვევს მცენარეების გაძლიერებულ ტრანსპირაციას, ნიადაგის ზედა ფენების გამოშრობას, მცენარეების მექანიკურ დაზიანებებს.

ჭარბი ნალექი - უხვი ნალექების დროს იმ მიწის ზედაპირის გადარეცხვა ან/და დატბორვა გრუნტის ან/და შლამის, ან/და წყლის ნაკადით, რომელიც ჩვეულებრივ არ არის დაფარული წყლით. იწვევს მცენარეთა დაზიანებას ან/და განადგურებას მათ მიწისქვეშა და მიწისზედა ნაწილებზე მექანიკური ზემოქმედების შედეგად.

¹ დ. ჩარკვიანი. თ. ჭინჭარაული, ე. შატბერაშვილი, „სასოფლო-სამეურნეო კრედიტებისა და დაზღვევის კვლევის შედეგები“, თბილისი, 2010

სეტყვა - ატმოსფერული ნალექები ყინულის წარმონაქმნების სახით, რომელიც იწვევს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დაზიანებას ან განადგურებას მცენარეთა მიწისზედა ორგანოებზე უშუალო მექანიკური ზემოქმედების შედეგად.

სააგენტოს მიერ ერთ დამზღვევზე გადასახდელი სადაზღვევო პრემიის თანადაფინანსების თანხა შეადგენს მაქსიმუმ - 30 000 ლარს, ხოლო სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შემთხვევაში - 50 000 ლარს. პროგრამაში ჩადებულია ფრანშიზა - სადაზღვევო ლიმიტის 10%, რომელიც არ ექვემდებარება მზღვეველის მიერ ანაზღაურებას და მისი გამოქვითვა ხორციელდება ყოველი/თვითოეული სადაზღვევო შემთხვევისათვის.

დაზღვევის მოქმედების პერიოდში ცალკეულ სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მიმართ მზღვეველის ვალდებულება ძალაში შედის:

ა) ერთწლიან კულტურებთან მიმართებაში, თუ სადაზღვევო რისკი მომხდარია მას შემდეგ, რაც ნაკვეთზე ჩატარებულია სასოფლო-სამეურნეო კულტურის აგროწესებით და აგროვადებით გათვალისწინებულ ყველა საჭირო ღონისძიება, სასოფლო-სამეურნეო კულტურის 90% თანაბრად აღმოცენებულია და იმყოფება სავეგეტაციო პერიოდის მიწისზედა ორგანოების (მინიმუმ 10 სმ) განვითარების ფაზაში და მოქმედებს მოსავლის აღებამდე; სანერგე მასალის (ჩითილი) დარგვის შემთხვევაში - სანერგე მასალის ღია გრუნტში გადარგვიდან არა უადრეს 10 კალენდარული დღისა;

ბ) მრავალწლიან კულტურებთან მიმართებაში, თუ სადაზღვევო რისკი მომხდარია მას შემდეგ, რაც:

ბ. ა) ხილი - დაზღვეულ ტერიტორიაზე ხეებზე ნაყოფის 50% მიაღწევს 0.8 სმ-ს დიამეტრში, გარდა ბალისა, ალუბლისა და თხილისა, რომელთა შემთხვევაშიც დაზღვევა ძალაში შედის იმ მომენტიდან, როცა ნაყოფი მიაღწევს 0.4 სმ-ს დიამეტრში;

ბ.ბ) კენკრა - მცენარეს გავლილი აქვს ყვავილობის ფაზა, ნაყოფი ხდება მკვეთრად გარჩევადი და ფორმირებულია ბუჩქზე;

ბ.გ) ყურძენი - გამოტანილია მტევანი (როდესაც მტევანი გაშლილი და ვიზუალურად გარჩევადია). (სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო, "აგროდაზღვევის პროგრამა")

2014 წლის პროგრამის განხორციელებისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოიყო 5 მილიონი ლარი. სახელმწიფო აგროდაზღვევის პროგრამაში თავდაპირველად მონაწილეობდა ხუთი სადაზღვევო კომპანია: „აი-სი ჯგუფი“, „ალდაგი“, „ირაო“, „ქართუ დაზღვევა“, „ჯი-პი-აი ჰოლდინგი“, თუმცა „ქართუ დაზღვევამ“ ოქტომბერში შეწყვიტა პროგრამაში მონაწილეობის მიღება.

ცხრილი #1. სადაზღვევო პრემიაში თანამონაწილეობის განსაზღვრა კულტურების მიხედვით

სასოფლო-სამეურნეო კულტურა	სააგენტოს თანადაფინანსება	დამზღვევის თანადაფინანსება	სადაზღვევო პრემიის (ტარიფის) ზედა ზღვარი
მარცვლეული კულტურები	6%	0,5-2%	8%
პარკოსანი კულტურები	6%	0,5-2%	8%
ბოსტნეული კულტურები	8%	0,5-4%	12%
ბაღჩეული კულტურები	10%	0,5-6%	16%
ვაზი	8%	0,5-4%	12%
ხეხილი	8%	0,5-4%	12%
კენკროვანი კულტურები	10%	0,5-4%	14%
კაკლოვანი კულტურები	6%	0,5-2%	8%
სუბტროპიკული კულტურები	10%	0,5-4%	14%
ციტრუსი	8%	0,5-3%	11%

წყარო: სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. აგროდაზღვევა.

ცხრილი #2. გაცემული პოლისები სადაზღვევო კომპანიების მიხედვით 2014 წლის 30 დეკემბრის მდგომარეობით

#	სადაზღვევო კომპანია	პოლისების რაოდენობა	ნაკვეთების რაოდენობა	სადაზღვევო ლიმიტი	სადაზღვევო პრემია დამზღვევის მიერ გადახდილი	ფართობი (ჰა)
1	ალდაგი	3 556,00	7 416,00	44 310 535,91	223 483,12	4 708,43
2	ჯიპიაი-ჰოლდინგი	6 409,00	9 077,00	56 757 577,16	296 372,34	8 865,08
3	ირაო-ქართუ დაზღვევა	10 424,00	11 760,00	37 374 928,44	186 874,64	3 771,62
4	აისი ჯგუფი	765,00	1 260,00	12 395 202,75	61 976,01	1 238,71
	ჯამი	21 154,00	29 513,00	150 838 244,26	768 706,12	18 583,84

წყარო: სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. აგროდაზღვევა.

ცხრილი #3. დაზღვეული ნაკვეთების რაოდენობა, ფართობი და მოსავლის ღირებულება კულტურების მიხედვით 2014 წლის 30 დეკემბრის მდგომარეობით

#	კულტურა	ნაკვეთების რაოდენობა	მოსავლის ღირებულება	დაზღვეული ფართობი (ჰა)
1	ვაზი	7 342,00	63 242 360,41	5 740,75
2	ხეხილი	2 755,00	26 745 623,41	1 891,77
3	ციტრუსი	12 410,00	28 705 887,89	3 205,14
4	ბალჩეული კულტურები	104,00	1 716 884,44	184,79
5	კენკროვანი კულტურები	140,00	609 418,95	89,81
6	პარკოსანი კულტურები	20,00	220 133,68	149,70
7	სუბტროპიკული კულტურები	33,00	425 041,32	46,77
8	მარცვლეული კულტურები	566,00	6 678 678,59	4 203,43
9	ბოსტნეული კულტურები	347,00	4 412 726,54	364,20
10	კაკლოვანი კულტურები	5 796,00	18 081 489,03	2 707,49
	სულ ჯამი	29 513,00	150 838 244,26	18 583,84

წყარო: სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. აგროდაზღვევა.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ყველაზე მეტი დაზღვეულია ვაზის ფართობი, თუმცა რაოდენობით მეორე-მესამე ადგილზე მარცვლეული და ციტრუსოვანი კულტურებია წარმოდგენილი, რაც იმით უნდა იყოს განპირობებული, რომ პროგრამა შემოდგომით დაიწყო და მოსახლეობამ სეზონისთვის შესაბამისი კულტურები დააზღვია.

მთლიანობაში აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში 2014 წელს გაცემულია 21 ათასზე მეტი პოლისი, დაზღვეულია 150 მილიონ ლარზე მეტი ღირებულების 34 სხვადასხვა კულტურა 19 ათას ჰა. მიწის ფართობზე.

რაც შეეხება აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამას, რომელიც 2015 წელს ხორციელდება, მის პირობებში გარკვეული ცვლილებებია შესული. მონაწილეობის უფლება აქვთ მხოლოდ იმ ფიზიკურ ან იურიდიულ პირებს, რომელთაც საკუთრებაში, სარგებლობასა ან ფაქტობრივ მფლობელობაში გააჩნიათ არა უმეტეს 5 ჰექტარი (ხორბლის მოსავლის დაზღვევის შემთხვევაში არაუმეტეს 15 ჰა) ფართობის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ფართობი. 2014 წლის პროგრამაში ზემოთ აღნიშნული შეზღუდვა არ მოქმედებდა. (მიწის ფართობის ოდენობის

შეზღუდვა არ ვრცელდება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებზე). სახელმწიფო სუბსიდირება 60%-მდეა.

ასევე, ფრანშიზა ითვლება რეალური მოსავლიანობიდან. 2014 წლის პროგრამაში ფრანშიზა ითვლებოდა სადაზღვევო ლიმიტიდან, ხოლო ზარალი რეალური მოსავლიანობიდან, რაც უმეტეს შემთხვევაში ზარალის გადაფარვას იწვევდა. ზარალის შეფასების საერთო მეთოდი დაინერგა თითოეული კულტურის შესაბამისად, რაც მანამდე საერთოდ არ არსებობდა.

აგროდაზღვევის საპილოტე პროგრამის ბიუჯეტი 2015 წელს გაორმაგდა და 10 მილიონი ლარით განისაზღვრა. 2014 წლის პროგრამაში მონაწილე ოთხ სადაზღვევო კომპანიას: „ჯიპიაი ჰოლდინგი“, „ალდაგი“, „აი სი ჯგუფი“ და „ირაო“ – 2015 წელს კიდევ ორი კომპანია დაემატა: „არდი“ და „უნისონი“.

ცხრილი #4. სადაზღვევო პრემიაში თანამონაწილეობის განსაზღვრა კულტურების

მიხედვით (2015 წელი)

სასოფლო-სამეურნეო კულტურა	სააგენტოს თანამონაწილეობა	დამზღვევის თანამონაწილეობა	ფიქსირებული სადაზღვევო ტარიფი
მარცვლეული კულტურები	60%	40%	6.5
პარკოსანი კულტურები	60%	40%	6.5
ბოსტნეული კულტურები	60%	40%	8.5
ბაღჩეული კულტურები	60%	40%	10.5
ვაზი	40%	60%	8.5
ხეხილი	60%	40%	8.5
კენკროვანი კულტურები	60%	40%	10.5
კაკლოვანი კულტურები	60%	40%	6.5
სუბტროპიკული კულტურები	60%	40%	10.5
ციტრუსი	60%	40%	8.5

წყარო: სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. აგროდაზღვევა.

პროექტების მართვის სააგენტოს მონაცემებით, დღეისათვის მთელი საქართველოს მასშტაბით გაცემულია 1488 პოლისი და დაზღვეულია 1661 ჰა მიწის ფართობი.

ცხრილი #5. აგროდაზღვევა 2015 მონაცემები

რეგიონი	პოლისი (ც)	ლიმიტი (ლ)	საშუალო ლიმიტი(ლ)1პოლისზე	ფართობი (ჰა)	საშუალო ფართობი (ჰა)1 პოლისზე	მიწის ნაკვეთი (ც)	საშუალო ფართობი (ჰა)1 მიწის ნაკვეთზე
აჭარა	75	124 995,00	1 666,60	21,81	0,29	81	3,71
გურია	66	163 236,00	2 473,27	38,99	0,59	86	2,21
იმერეთი	33	39 037,50	1 182,95	17,29	0,52	44	2,54
კახეთი	604	6 129 686,30	10 148,49	827,73	1,37	1 046	1,26
რაჭა-ლეჩხუმი							
სამცხე-ჯავახეთი	125	1 414 163,04	11 313,30	124,29	0,99	471	3,79
სამეგრელო	450	2 331 404,00	5 180,90	397,09	0,88	664	1,67
ქვემო ქართლი	39	126 732,50	3 249,55	42,53	1,09	56	1,32
შიდა ქართლი	96	1 416 853,54	14758,89104	192,06	2,00	199	1,04
	1488	11 746 107,88	7 893,89	1 661,79	1,12	2 647	1,59

წყარო: სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. აგროდაზღვევა.

მეთოდოლოგია

კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია აგროდაზღვევის საკითხებზე არსებული ლიტერატურა, მათ შორის სამეცნიერო ნაშრომები, კვლევები, პუბლიკაციები, ასევე პერიოდული ბეჭდვითი გამოცემების სტატიები, ინტერნეტით მოძიებული მონაცემები. კვლევის საინფორმაციო ბაზას შეადგენენ: საქართველოს საკანონმდებლო აქტები, საქართველოს მთავრობის დადგენილებები.

თვისებრივი კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ჩაღრმავებული ინტერვიუ ფერმერებთან. კვლევა მიმდინარეობდა 2015 წლის აპრილისა და მაისის თვეში, ახმეტის მუნიციპალიტეტში. წინასწარ შეირჩა 50 ფერმერი დარგობრივი სპეციალიზაციისა და მეურნეობის ზომის მიხედვით. ვინაიდან საქართველოში არ არსებობს სასოფლო მეურნეობის ზომის განმსაზღვრელი კრიტერიუმები, პირობითად ისინი დაიყო შემოსავლების მიხედვით. 1000 ლარამდე წლიური შემოსავლის მქონე მეურნეობა ჩაითვალა მცირე მეურნეობად, საშუალო მეურნეობა – 3000 ლარამდე შემოსავლით და 3000 ლარზე მეტი შემოსავლის მომცემი მეურნეობა დიდი მეურნეობის რიგს მიეკუთვნა.

კვლევის შედეგები

კვლევის მიზანს წარმოადგენს აგროდაზღვევის შესახებ ფერმერების ცოდნის, სადაზღვევო კომპანიებისადმი მათი ნდობისა და მომავალში დაზღვევით სარგებლობასთან დაკავშირებით ფერმერთა მზაობის შესწავლა. კვლევის გეოგრაფიული არეალის მცირე მასშტაბის მიუხედავად (კვლევა ჩატარდა მხოლოდ ახმეტის მუნიციპალიტეტში) გარკვეული სურათი მაინც შეიქმნება ზოგადად ქვეყანაში აგროდაზღვევის კუთხით არსებულ მდგომარეობაზე.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილი გვიჩვენებს ახმეტის მუნიციპალიტეტში მცხოვრები ფერმერების პროცენტულ განაწილებას სოფლის მეურნეობის დარგების მიხედვით. აქვე აღსანიშნავია, რომ ფერმერთა ნაწილი რამდენიმე დარგს ერთდროულად მისდევს.

ცხრილი #6. ახმეტის მუნიციპალიტეტის ფერმერთა პროცენტული განაწილება ძირითადი დარგების მიხედვით

სოფლის მეურნეობის დარგები	პროცენტული განაწილება
მემცენარეობა	92%
მათ შორის: მევენახეობა	37%
მეძროხეობა	47%
მეცხვარეობა	16%
მელორეობა	1%
მეფრინველეობა	1%
მეფუტკრეობა	10%

წყარო: სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.

ჩაღრმავებული ინტერვიუების მეთოდით გამოიკითხა ახმეტის მუნიციპალიტეტის 50 ფერმერი დარგობრივი სპეციალიზაციისა და მეურნეობის ზომის მიხედვით.

კვლევისას აქცენტი გაკეთდა შემდეგ ძირითად საკითხებზე:

1. სმენიათ თუ არა აგროდაზღვევის შესახებ?
2. უსარგებლიათ თუ არა როდისმე აგროდაზღვევით?
3. რამდენად კმაყოფილები არიან აგროდაზღვევით?
4. რისთვის სჭირდებათ აგროდაზღვევა?

5. გამოიყენებენ თუ არა მომავალში დაზღვევის პროდუქტებს მეურნეობის დაზღვევის მიზნით?

გამოკითხული 50 მეურნეობიდან მცირე მეურნეობას წარმოადგენდა 29 (58%), საშუალო სიდიდის მეურნეობას - 12 (24%) და დიდი ზომის სასოფლო მეურნეობას - 9 (18%).

ცხრილი #6. გამოკითხული მეურნეობების სიდიდე

მეურნეობის სიდიდე	გამოკითხულთა რაოდენობა	პროცენტი
მცირე მეურნეობა	29	58%
საშუალო მეურნეობა	12	24%
დიდი	9	18%
სულ	50	100

გამოკითხულთაგან მხოლოდ მევენახეობას მისდევს 10 ფერმერი (20%), რომელთაგან 6 დიდი მეურნეობის მფლობელია. რესპოდენტთაგან მხოლოდ მეცხვარეობას მისდევს 5 გამოკითხული (10%). დანარჩენი ფერმერები კი რამდენიმე დარგს ერთდროულად მისდევენ.

რესპოდენტთა 98%-ს სმენია აგროდაზღვევის შესახებ. აღსანიშნავია, რომ მათი დიდი ნაწილი (74%) ამ საკითხს აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის შემოღებას უკავშირებდა. როგორც ჩანს, სახელმწიფოს ამ ინიციატივამ დადებითად იმოქმედა მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებაზე აგროდაზღვევის კუთხით.

ცხრილი #7. გსმენიათ თუ არა აგროდაზღვევის შესახებ?

	გამოკითხულთა რაოდენობა	პროცენტი
დიახ, მსმენია	49	98%
არ მსმენია	1	2%
სულ	50	100

რესპოდენტთა 40%-ს (20 ფერმერი) უსარგებლია აგროდაზღვევით, მათგან 60%-მა პირველად დააზღვია მოსავალი სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში. აქვე, აღსანიშნავია, რომ, იმ ფერმერებს შორის რომლებიც სარგებლობენ აგროდაზღვევით,

15 მევენახეა, რაც იმითაც უნდა იყოს განპირობებული, რომ ბოლო წლებში საგრძნობლად აიწია ყურძნის სარეალიზაციო ფასმა.

ცხრილი #8. გისარგებლიათ თუ არა აგროდაზღვევით?

	გამოკითხულთა რაოდენობა	პროცენტი
დიახ	20	40%
არა	30	60%
სულ	50	100 %

ახმეტის მუნიციპალიტეტში სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინფორმაციით 2014 წელს ვენახის საერთო ფართობი იყო 2000 ჰა, აქედან: რქაწითელის ჯიშის ვენახი 1400 ჰა–მდე, საფერავი – 350 ჰა, მწვანე და ქისი 200 ჰა. აღნიშნულ ფართობზე მხოლოდ 2014 წელს მიღებულმა ყურძნის მოსავალმა შეადგინა 9700 ტონა. აქედან მხოლოდ ღვინის ქარხნებს ჩაბარდა 2 700 ტონა საფერავი, 1 950 ტონა რქაწითელის ჯიშის ყურძენი და 500 ტონა მწვანე და ქისი. მიღებულმა შემოსავალმა სულ დაახლოებით 7 850 000 ლარი შეადგინა. ამას თუ დავუმატებთ ყურძნის რეალიზაციას ბაზრობებზე, ადგილზე ვენახებიდან და ოჯახებში დაწურული ღვინის გაყიდვით მიღებულ შემოსავალს, მართლაც შთამბეჭდავ ციფრებს მივიღებთ.

ამ სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ადვილი შესამჩნევია, რომ ყურძნის მოსავალი მნიშვნელოვან მოგებას აძლევს მის მწარმოებლებს. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც მეურნეობა შემოსავლიანია, ფერმერიც უფრო მეტად ზრუნავს მასზე და დაზღვევას მიმართავს. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ახმეტის მუნიციპალიტეტის ტერიტორია მდებარეობს აღმოსავლეთით – კავკასიონის მთისწინეთში და სამხრეთდასავლეთით – გომბორის ქედის განშტოებას შორის, რაც განაპირობებს ამინდის (ტემპერატურის) კონტრასტულობას და სწრაფ ცვალებადობას. ეს კი ხშირად ხდება ისეთი სტიქიური მოვლენების მიზეზი, როგორცაა სეტყვა, ქარიშხალი და წყალდიდობა.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და ახმეტის მუნიციპალიტეტის ინფორმაციით, მხოლოდ ბოლო 3 წელიწადში დაისეტყვა 1378 ჰა ვენახი (69%) მათ

შორის ზოგიერთი ფართობი რამდენჯერმე – ანუ თითქმის ყოველწლიურად¹. 2013 წელს სტიქიური უბედურებებით (ძირითადად სეტყვა) მიყენებულმა ზარალის საერთო თანხამ შეადგინა – 1 458 300 ლარი, 2014 წელს – 833 700 ლარი². მხოლოდ წელს, ამ გაზაფხულზე მოსული სეტყვის შედეგად, დაზიანდა 693 ჰა ვენახი, ზარალის თანხა კი – 1 752 600 ლარია. ეს ფაქტიც მნიშვნელოვნად განაპირობებს მევენახეების დაზღვევით დაინტერესებას.

კითხვაზე, თუ რატომ არ უსარგებლიათ დაზღვევით, რესპოდენტთა 28% მიიჩნევს, რომ ფერმერებს შორის არ არის ნდობა სადაზღვევო კომპანიების მიმართ და აქვთ ზარალის არ ანაზღაურების ან მისი შესაზლო დაკლების გარკვეული შიში. ფერმერთა 16%-მა ხაზი გაუსვა დაზღვევის არახელსაყრელ პირობებს. ფერმერთა 12%-მა მიზეზებს შორის მიუთითა სადაზღვევო პროდუქტების შესახებ ცოდნის არქონა. ასევე 12%-მა - სასურველი რისკებისაგან დაზღვევის შესაძლებლობის არ არსებობა (საგაზაფხულო წაყინვა, ხანძარი, წყალდიდობა, დატბორვა, პირუტყვის დაზღვევა), ხოლო ფერმერთა 8%-მა საკმარისი თანხის არქონა სადაზღვევო პრემიის შესატანად.

ცხრილი #9. რატომ არ უსარგებლიათ დაზღვევით?

	რაოდენობა	%
ნდობის არქონა (შიში სადაზღვევოს მხრიდან ზარალის არ ანაზღაურებისა და ზარალის პროცენტის შესაძლო დაკლების თაობაზე)	7	28%
დაზღვევის არახელსაყრელი პირობები	4	16%
საკმარისი თანხის არქონა სადაზღვევო პრემიის შესატანად	2	8%
„რო არ დაისეტყვოს?!“	4	16%
სადაზღვევო პროდუქტების შესახებ ცოდნის არქონა	3	12%
სასურველი რისკებისაგან დაზღვევის შესაძლებლობის არ არსებობა (საგაზაფხულო წაყინვა, ხანძარი, წყალდიდობა, დატბორვა, პირუტყვის დაზღვევა)	3	12%

ფერმერებს შორის, რომელთაც უსარგებლიათ დაზღვევით, 80% კმაყოფილია აგროდაზღვევით, ხოლო 20% არ არის კმაყოფილი.

¹ საქართველოს სოფლის მეურნეობა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბილისი, 2013

² საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. 2014

ცხრილი #8. რამდენად კმაყოფილი ხართ აგროდაზღვევით?

	გამოკითხულთა რაოდენობა	პროცენტი
დიახ	16	80%
არა	4	20%
სულ	20	100

კითხვაზე – ისარგებლებენ თუ არა მომავალში დაზღვევით, გამოკითხულ ფერმერთა 60%-მა დადებითად უპასუხა. თუმცა, დიდი ნაწილი აღნიშნავს, რომ ეს იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო პროგრამა კვლავ გაგრძელდება და წელს დაზღვეულები მიიღებენ ზარალის ანაზღაურებას. ფერმერთა 24%-მა უარყოფითი პასუხი გასცა.

ცხრილი #8. ისარგებლებთ თუ არა მომავალში დაზღვევით?

	გამოკითხულთა რაოდენობა	პროცენტი
დიახ	30	60%
არა	12	24%
არ ვიცი	8	16%
სულ	50	100%

დისკუსია, ინტერპრეტაცია

კვლევით გამოვლინდა, რომ გამოკითხულ ფერმერთა უმრავლესობამ იცის აგროდაზღვევის შესახებ, რასაც მათი დიდი ნაწილი აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის შემოღებას უკავშირებს. როგორც ჩანს, სახელმწიფოს ამ ინიციატივამ დადებითად იმოქმედა მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებაზე აგროდაზღვევის კუთხით.

აღსანიშნავია, რომ რესპოდენტთა მხოლოდ 40% სარგებლობდა აგროდაზღვევით. ამის უმთავრესი მიზეზია ნდობის ფაქტორი. ცალკეული ფერმერები სკეპტიკურად არიან განწყობილი დაზღვევის მიმართ, რის მიზეზადაც ასახელებენ შემთხვევებს, როდესაც ზარალი არ აანაზღაურეს წინასწარ სიტყვიერად დაუთქმელი იმ პირობების გამო, რაც შემდგომ ხელშეკრულებაში იქნა ასახული და შინაარსი ფერმერისათვის არ იყო დეტალურად მიწოდებული. ფერმერების თქმით,

არის აგრეთვე შემთხვევები, როცა ზარალის შეფასების დროს ვერ თანხმდებიან დაზიანების პროცენტზე, რის გამოც დამზღვევი (ფერმერი) უკმაყოფილო რჩება.

ასევე, მნიშვნელოვანია დაზღვევის არახელსაყრელი პირობების თემაც. ცალკეული სადაზღვევო კომპანიები სხვადასხვა განსხვავებული პირობით ახდენენ სადაზღვევო ხელშეკრულების გაფორმებას. ერთ–ერთი მაგალითი იყო ვაზის დაზღვევასთან დაკავშირებით, რომელიც გულისხმობს ზარალის ანაზღაურებას ვაზის ყვავილობიდან გამოსვლის შემდეგ დაზიანების შემთხვევაში. თუმცა საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში აგროდაზღვევის პროგრამის შესახებ, მითითებულია რომ ვაზის დაზიანების შემთხვევაში მზღვეველის ვალდებულება ძალაში შედის, „როდესაც მტევანი გაშლილი და ვიზუალურად გარჩევადია“. აგრონომები და სპეციალისტები კი, (რომ აღარაფერი ვთქვათ ფერმერებზე) თანხმდებიან, რომ მტევანი არათუ ყვავილობის პერიოდში, არამედ მანამდეც – ოთხი–ხუთი ფოთლის გამოჩენის შემდეგ, უკვე ვიზუალურად გარჩევადია. ეს პერიოდი არის ვაზის ვეგეტაციის პერიოდის დასაწყისიდან 2-3 კვირაში (დაახლოებით 10-12 აპრილიდან), ხოლო ყვავილობის დამთავრება ხდება დაახლოებით 5-15 ივნისის ფარგლებში. სეტყვის მოსვლის ყველაზე დიდი ალბათობაც სწორედ ამ პერიოდზე მოდის. გამოდის, რომ როცა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის ყველაზე დიდი ალბათობაა, სწორედ მაშინ არის მოსავალი, ასე ვთქვათ, დაუზღვეველი. ყვავილობამდე პერიოდში დაზიანებით გამოწვეული ზარალი გაცილებით დიდია, ვიდრე მის მერე.

აგრეთვე, გამოკითხული მეცხვარეების აზრით, მათ არ აქვთ საშუალება დააზღვიონ ცხვარი სხვადასხვა სტიქიური უბედურებისგან, რომელიც მომთაბარეობის პირობებში (მთაში ხშირი სეტყვა, ქარიშხალი, ზვავსაშიშროება და სხვ.) მათ დიდ სირთულეს უქმნით. სადაზღვევო კომპანიები კი არ სთავაზობენ მათ სასურველი რისკებისაგან დაზღვევას.

ფერმერების უმრავლესობა (80%), რომლებსაც უსარგებლიათ დაზღვევით, კმაყოფილები არიან აგროდაზღვევით. უარყოფითი პასუხის გამცემი ფერმერის უკმაყოფილების მიზეზს მოვიყვანთ მაგალითისთვის, რომელიც ასევე განმარტავს ზემოთ ნახსენებ მიზეზებს დაზღვევისადმი უნდობლობისა და დაზღვევის

არახელსაყრელი პირობების შესახებ. ერთ-ერთ მევენახეს წინა წელს დაზღვეული ჰქონდა 3 ჰა ვენახი 30 000 ლარის სადაზღვევო ლიმიტის ფარგლებში, რისთვისაც მან სადაზღვევო პრემია – 2760 ლარი გადაიხადა. მოსული სეტყვით მიყენებული ზარალი (აღნიშნული ფართობი მას დაესეტყვა თითქმის 80%-ით 2014 წლის 1 მაისს) ფერმერს არ აუნაზღაურეს იმ მიზეზით, რომ მისი ყურძენი ჯერ არ იყო ყვავილობიდან გამოსული. ამასთან, ზარალი შეუფასეს 19 დღის დაგვიანებით, რის გამოც დაზიანების პროცენტიც არ იყო ფერმერისთვის მისაღები. წერილობით კითხვაზე ამ საკითხთან დაკავშირებით, სადაზღვევო კომპანიამ უპასუხა, რომ ხელშეკრულების პირობები არ ითვალისწინებს კონკრეტულ ვადას ზარალის შეფასებასთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია ისიც, რომ თუ წინა წელს მისი საპექტარო მოსავლიანობა შეადგენდა 90 ც/ჰა-ს, 2014 წელს დასეტყვის გამო ჩამოვიდა 18 ც/ჰა-მდე.

რაც შეეხება დაზღვევით კმაყოფილთა დიდ პროცენტს, სავარაუდოდ უკავშირდება იმ ფაქტს, რომ მათი ნაწილი მონაწილეობს სახელმწიფო პროგრამაში. წელს ახმეტის მუნიციპალიტეტში მოსული სეტყვის შედეგად ბევრი ფერმერი დაზარალდა ზუსტად იმ პერიოდში, როდესაც ვაზი ჯერ არ იყო გამოსული ყვავილობიდან. მაგრამ წელს ეს პირობა არ მიიღეს მხედველობაში და ზარალი მაინც აუნაზღაურდებოდა, ამასთან დაზიანების პროცენტიც მათი აზრით სამართლიანად შეფასდა.

დასკვნა, რეკომენდაციები

როგორც კვლევიდან ირკვევა, ფერმერთა აგროდაზღვევის უკმაყოფილების მთავარ მიზეზს წარმოადგენს დაზღვევისადმი უნდობლობა. ამ მხრივ მიზანშეწონილია სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობების შესახებ დამზღვევთა (ფერმერთა) ინფორმირებულობის ამაღლება. ფერმერებს უნდა მიეწოდოს დეტალური ინფორმაცია სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობების შესახებ. ასევე მიზანშეწონილია, სადაზღვევო კომპანიებსა და დამზღვევებს შორის არსებული სადაო საკითხების, საჩივრების შემთხვევაში დამოუკიდებელი ორგანოს, მედიაციის სამსახურის ამოქმედება, რომელიც შეძლებს დაიცვას დამზღვევთა უფლებები.

როგორც კვლევიდან ირკვევა, სხვადასხვა სადაზღვევო კომპანიები სხვადასხვა სადაზღვევო პირობებს სთავაზობენ დამზღვევებს, რაც ხშირ შემთხვევაში გაურკვევლობას იწვევს ფერმერებს შორის. ამ მხრივ, მიზანშეწონილია სადრევეო კომპანიის მხრიდან ინფორმაციის გამჭვირვალობის ამაღლება, რომ დამზღვევმა მიიღოს სათანადო, ამომწურავი ინფორმაცია სხვადასხვა კომპანიების მიერ შემოთავაზებული სადაზღვევო პირობების შესახებ. იგი ხელს შეუწყობს სადაზღვევო კომპანიებს შორის კონკურენციის ამაღლებას, რაც დადებითად იმოქმედებს დამზღვევის მიერ მისთვის სასურველი სადაზღვევო კომპანიის თავისუფალი არჩევის უფლებაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გველესიანი რ, გოგორიშვილი ი. ეკონომიკური პოლიტიკა, წიგნი II. თბილისი. 2012;
2. ერქომაიშვილი გ. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები. თბილისი. 2013;
3. ჩარკვიანი ვ, ჭინჭარაული თ, შატბერაშვილი ე. სასოფლო-სამეურნეო კრედიტებისა და დაზღვევის კვლევის შედეგები. თბილისი. 2010.
4. შატბერაშვილი ე, ალასანია ბ. სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევა და კრედიტები. ბიომეურნე. 2011
5. ევროპის სამეზობლო პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის (ENPARD –GEORGIA), 2013;
http://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/operations/projects/poverty_reduction/agriculture-development-in-ajara.html
6. ხარაიშვილი ე. კონკურენციისა და კონკურენტუნარიანობის პრობლემები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში. თბილისი. 2011;
7. ნაცვალაძე მ. სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მექანიზმი. თბილისი. 2009;
8. თვალჭრელიძე ა, სილაგაძე ა, ქეშელაშვილი გ, გეგია დ. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამა. 2011

9. Chavleishvili M, Erkomaishvili G, Seturidze R. Strategic Tendencies of Food Safety in Georgia in Globalization Context. World Acadgulgaz erqomaiSvili emy of Science, Engineering and Technology, 27-28 June 2013, Paris , www.Waset.org;
10. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; <http://www.moa.gov.ge>
11. ღვინის ეროვნული სააგენტო. <http://www.georgianwine.gov.ge>
12. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. სოფლის მეურნეობა 2013; http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=244&lang=geo